

บทที่ 6

รูปธรรมการดำเนินงานของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และแก้ปัญหาลูกอ้วนในชุมชน

การดำเนินงานการดูแลเด็กเกี่ยวข้องกับภาคส่วนองค์กรในพื้นที่ ตามภารกิจหลักของแต่ละส่วนซึ่งมีเด็กเป็นเป้าหมายทำงานเช่นเดียวกัน หน่วยงานเหล่านี้ ได้แก่ โรงพยาบาล เทศบาลและโรงเรียน ซึ่งมีพัฒนาการทำงาน ฐานแนวคิดการดำเนินงาน เจือปนไขต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตเด็กและสุขภาพเด็กที่สะท้อนปัญหาน้ำหนักเกิน ภาวะอ้วนในพื้นที่

ในบทนี้เสนอใน 2 สารหลักคือ 1) การดำเนินงานการดูแลสุขภาพเด็กของ โรงพยาบาล โรงเรียนและเทศบาล ซึ่งประกอบด้วย (1) วิธีคิดการรับรู้ (2) ข้อมูลพื้นฐานองค์กร (3) ลักษณะงาน (4) เครื่องมือในการทำงาน และ (5) วิธีการทำงาน (6) จุดเชื่อมต่อการทำงานเรื่องเด็กอ้วน 2) ระบบการจัดการเพื่อป้องกันอ้วนในเด็กอายุ 3-5 ปี ที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่คือ ระบบการเฝ้าระวังทางโภชนาการและการส่งเสริมสุขภาพและลดอ้วน ซึ่งมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไป

1. การดำเนินงานตามบทบาทของแต่ละภาคส่วน ซึ่งประกอบด้วย โรงพยาบาล โรงเรียน และเทศบาล

1.1 โรงพยาบาล การดำเนินงานการดูแลสุขภาพเด็ก จากการศึกษาข้อมูล มีรูปธรรมการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย 1) วิธีคิดการรับรู้ของเจ้าหน้าที่ 2) ข้อมูลพื้นฐานองค์กร 3) ลักษณะงาน 4) เครื่องมือในการทำงาน 5) วิธีการทำงาน

1.1.1 วิธีคิดการรับรู้ของเจ้าหน้าที่: “งานอ้วนเป็นงานยาก” การรับรู้ต่องานของบุคลากรพบว่าทัศนคติที่มีต่อการดำเนินงานโภชนาการชุมชน ป้องกันแก้ไขภาวะน้ำหนักเกิน ภาวะอ้วนในเด็ก มองว่าเป็นความยากลำบาก เป็นงานหนัก เนื่องจากกาดำเนินงานเพื่อจัดการกับปัญหาน้ำหนักเกิน ภาวะอ้วน เป็นงานที่ต้องการการทำงานต่อเนื่อง ต้องการการมีส่วนร่วมฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และต้องเผชิญกับอุปสรรคสำคัญคือความคิด ความเชื่อสาธารณะมองว่าเด็กอ้วนเป็นเด็กสมบูรณ์ เด็กน่ารัก และเจ้าหน้าที่มองเห็นว่าหน่วยที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการคือครอบครัว

“...ในการดูแลสุขภาพเด็ก ก็มีโครงการชัดเจนมอบให้ฝ่ายส่งเสริมดำเนินการก็มีสองอย่างเกี่ยวกับการพัฒนาการ ของเด็ก อันนี้เกี่ยวกับอาหารและพัฒนาการเด็ก และในส่วนของโรงพยาบาล ต้องไปเน้นเรื่องสติปัญญาด้วย จะไปเล่นเรื่อง ออทิสติก การพัฒนาการก็พัฒนาศูนย์เด็กเล็กร่วมกับสาธารณสุขอำเภอ ในส่วนของเทศบาลเรายังไม่สามารถทำได้อย่างชัดเจน ....โครงการที่เปลี่ยน พฤติกรรม

นี้ได้ชื่อของระดับชาติมา หรือสื่อมวลชนเขียนเยอะ เพราะว่าค่อนข้างกว้าง พูดข้ามแต่การที่ครอบครัวไหนจะตระหนักเนี่ย มันเป็นเรื่องของพฤติกรรม มันยากเหมือนกัน เพราะฉะนั้นการที่จะแก้ไข ประเด็นอ้วนเนี่ย หมอว่ามันท้าทายนะ มันต้องเอาจริง มันต้องมีงบประมาณชัดเจนคงทำเหมือนผอม คืออ้วนกับผอมนี้ต่างกันนะหมายความว่า ผอมมันขาดแคลนถ้าเป็นชุมชนไปช่วยเหลือ หรือมีการปลูกอาหารเพียงพอ และมีความรู้ทางโภชนาการก็จบแต่อ้วนเนี่ยมันเพราะครอบครัวที่อ้วนเป็นครอบครัวที่มุ่งหารายได้เป็นหลักฉะนั้นการที่มีเวลาที่จะให้ความสำคัญในเรื่องนี้และอีกอย่างคอนเซป (Concept) ของเรายังไม่ได้ ก็คือรูปร่างของเด็ก ว่าอ้วนมันน่ารักและผอมมันไม่น่ารัก พ่อแม่ก็ยังคิดว่าอ้วนคือสุขภาพดีทั้งๆที่อ้วนผมว่าอ้วนสุขภาพไม่ดี เพราะคอนเซป (Concept) นี้ยังติดอยู่ในพื้นที่นี้นะ อ้วนน่ารัก ผอมไม่น่ารัก...”

สัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงพยาบาล 11 สิงหาคม 2550

1.1.2 ข้อมูลพื้นฐานองค์กร

โรงพยาบาลชุมชนในพื้นที่ ขนาด 90 เตียง ให้บริการผู้ป่วยด้วยแพทย์แผนปัจจุบันและแผนไทย (งานแพทย์แผนไทย) มีแพทย์ประจำและหมุนเวียนมาตลอดปี เน้นด้านการรักษาระดับปฐมภูมิ ทำงานเป็นเครือข่ายกับสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลทำงานทั้งเป็นหน่วยที่ดูแลสุขภาพที่มีความซับซ้อนและมีศักยภาพสูงกว่าหน่วยบริการสุขภาพระดับตำบลซึ่งมีศูนย์สุขภาพชุมชนดูแลประชาชนในพื้นที่ของแต่ละตำบล และโรงพยาบาลเองยังดำเนินงานการดูแลสุขภาพชุมชนในเขตเมืองซึ่งมีลักษณะการดำเนินงานเหมือนกับศูนย์สุขภาพชุมชนในระดับตำบล โดยมีหน่วยบริการศูนย์สุขภาพชุมชนในอำเภอ ซึ่งเริ่มตั้งศูนย์สุขภาพชุมชนเพื่อดูแลประชาชนในเขตเทศบาลในปี 2551 ซึ่งเป้าหมายเน้นการส่งเสริมสุขภาพและทำงานเชิงรุกในพื้นที่เขตเทศบาล โดยการตั้งศูนย์สุขภาพชุมชนจัดสรรบุคลากรจากฝ่ายส่งเสริมสุขภาพและฝ่ายสุขภาพจิตและสิ่งแวดล้อม

1.1.3 ลักษณะการดำเนินงาน ประกอบด้วยลักษณะกิจกรรมการดำเนินงานและบุคลากรที่ทำงาน

1.1.3.1 ลักษณะกิจกรรมการดำเนินงาน “การดูแลสุขภาพระดับทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ” ลักษณะงานที่เกี่ยวข้องดูแลโภชนาการเด็ก พบว่า โรงพยาบาลมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องทำงานตอบสนองความต้องการสุขภาพทั้งการบริการระดับปฐมภูมิและระดับทุติยภูมิ ซึ่งมีการดำเนินงานดังนี้

1) การบริการระดับปฐมภูมิงาน บริการสุขภาพในเขตเทศบาล หน่วยงานย่อยในโรงพยาบาลที่มีหน้าที่ต่างกันแต่มีเป้าหมายการดูแลสุขภาพเด็กและการดูแลโภชนาการเด็ก จำนวน 4 หน่วยงาน คือ 1) ฝ่ายสุขภาพจิตและสิ่งแวดล้อม โดยมีหน้าที่รับผิดชอบด้าน งานคุ้มครองผู้บริโภค งานสาธารณสุขมูลฐาน งานควบคุมโรคในชุมชน 2) ฝ่ายส่งเสริม

สุขภาพ ซึ่งมีทั้งงานงานเชิงรุก และเชิงรับ (1) งานเชิงรุก ได้แก่ งานอนามัยโรงเรียน ซึ่งรับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียนเอกชน มีโครงการต่าง ๆ เกี่ยวข้อง กับการดูแลสุขภาพเด็ก อาทิ โครงการเด็กไทยทำได้ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ให้บริการให้ภูมิคุ้มกัน ตรวจสอบสุขภาพนักเรียนโดยมีครูเป็นผู้ปฏิบัติ และส่งข้อมูลให้โรงพยาบาล โดยโรงพยาบาลเป็นหน่วยงานที่ประสานขอข้อมูลการชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง ทั้งจากโรงเรียนและเทศบาล เป็นต้น (2) งานเชิงรับคือการให้บริการในคลินิก ได้แก่ การบริการคลินิกเด็กดี ให้บริการตรวจประเมินพัฒนาการ ประเมินภาวะโภชนาการ และการให้ภูมิคุ้มกันโรค งานแม่และเด็ก ดูแลการตั้งครรภ์ รับฝากครรภ์ และงานวางแผนครอบครัว 3) คลินิกพิเศษเบาหวาน ความดันโลหิตสูง รับผิดชอบงานดูแลโรคเรื้อรัง เบาหวาน ความดันโลหิตสูงและโรคแทรกซ้อนอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตเมืองและรับการส่งต่อ ดูแลเชิงป้องกันคือการปรับพฤติกรรมเสี่ยงต่อเบาหวาน ความดันโลหิตสูง การคัดกรองโรคเรื้อรังในชุมชน กลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินงานอยู่นั้นกลุ่มเป้าหมายที่นโยบายกำหนด และเพิ่มเติมในวัยรุ่นที่มีภาวะน้ำหนักเกิน ภาวะอ้วนในโรงเรียนมัธยม และ 4) ห้องคลอด มีบทบาทดูแลสุขภาพแม่และเด็กที่อยู่ในครรภ์ ระหว่างคลอดและหลังคลอด โดยมีโครงการสำคัญที่ดูแลคือ โรงเรียนพ่อแม่ โครงการสายใยรักครอบครัว โดยกลุ่มที่ให้บริการมาจากทุกตำบลในเขตอำเภอ

2) งานดูแลระดับทุติยภูมิ งานระดับอำเภอ มีลักษณะงาน 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) งานตามนโยบายเร่งด่วนเช่น ตรวจสอบหามะเร็งปากมดลูกด้วยเทคนิคพิเศษ 2) งานประเมินนิเทศติดตามในบทบาท CUP และ 3) งานให้บริการ ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ การให้บริการเชิงรุก ของฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ แผนกสุขภาพิบาลและสิ่งแวดล้อม (อยู่ในแผนกเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน) ซึ่งรับผิดชอบ งานคุ้มครองผู้บริโภค งานสาธารณสุขมูลฐาน ควบคุมป้องกันโรค แผนกส่งเสริมสุขภาพ รับผิดชอบงานต่าง ๆ เช่น งานอนามัยโรงเรียน ซึ่งโรงพยาบาลจะเป็นศูนย์รวบรวม วิเคราะห์และรายงานต่อหน่วยงานที่สูงขึ้นโดยใช้การประสานงาน ขอข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูลจาก สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ซึ่งรวบรวมข้อมูลโภชนาการจากตำบลต่าง ๆ โรงเรียนทั้งในชุมชนและข้อมูลจาก โรงเรียนในเขตเมือง ซึ่งมีทั้งโรงเรียนสังกัดเทศบาลซึ่ง ดูแลโดยกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาล ส่วนโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนรัฐบาล มีเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำโรงพยาบาลเป็นฝ่ายรับผิดชอบดูแล เมื่อประสานขอข้อมูลแล้วนำมารวบรวมในภาพรวมและส่งข้อมูลให้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดต่อไป นอกจากนี้ ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ ยังต้องดูแลงานฝากครรภ์ที่มีความซับซ้อน งานวางแผนครอบครัว เช่น ใส่ห่วง แผนกคลินิกเบาหวานความดันโลหิตสูง รับผิดชอบงานป้องกันและลดพฤติกรรมเสี่ยง ซึ่งเน้นในกลุ่มผู้ใหญ่ และงานบริการในคลินิกเบาหวาน ความดันโลหิตสูง รักษาโรคที่ซับซ้อน และแผนกห้องคลอด ดูแลงานอนามัยแม่และเด็ก เช่น โรงเรียนพ่อแม่ โครงการสายใยรักครอบครัว

“...นโยบายคือ หน้าที่หลักคือ ภาวะที่เราเห็นเป็นไพออริตี ดรัก (priority drug) แรกของเด็กก็คือตั้งแต่คลอดจนถึง 10 ขวบ เป็นฝ่ายส่งเสริมที่จะเข้าดูการพัฒนาการของเด็กเป็นหน้าที่หลักของเขา ในการดูแลเราพบว่า ภาวะที่เกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วยเด็กคือ 2 ภาวะ ผอมกับอ้วน และเราก็มีโครงการชัดเจน ในการดูแล ก็มีโครงการชัดเจนมอบให้ฝ่ายส่งเสริมดำเนินการก็มีสองอย่างเกี่ยวกับการพัฒนาการ ของเด็ก อันนี้เกี่ยวกับอาหารและพัฒนาการเด็ก และในส่วนของโรงพยาบาลต้องไปเน้นเรื่องสติปัญญาด้วย...ก็คือให้ผู้ที่ทำงาน พูดย่อยๆคือ ให้เอ็นซีดี (NCD) ของฝ่ายเบาหวานเขาไปอบรมเรื่องอ้วนมาแล้ว มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริม เรื่องพัฒนาการ ก็ทำโครงการเรื่องอ้วน อ้วนในเด็กทำเป็น โครงการแต่เนื่องจากผมบอกว่าเป็นเรื่องของ พฤติกรรม นะ และเรื่องครอบครัว มาเกี่ยว เขาก็ทำโครงการ ทำค่าย เขาก็เคยทำ กบเขาเคยทำ ค่ายอ้วน และทำงานวิจัยเขาพอทำไปแล้วเนี่ยก็ต้องสรุปว่า เขายังไม่มามีรายงานว่าดีหรือไม่ดี แต่ผมก็ให้ข้อคิดว่า เรื่องอ้วนเนี่ยมันยาก เพราะว่าบางทีไอ้ เด็กอ้วนมัน是孩子ที่มีความสุข พูดย่อยๆ เราจะไปเปลี่ยนว่าเป็นทุกขมันยาก ก็เลยบอกว่าต้องอาศัยให้ ครอบครัว ตระหนักถึงผลลัพธ์ (outcome) ในอนาคตเพราะถ้าเขา เขจะมีอะไรในอนาคต ให้พ่อแม่ตระหนัก เพราะเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ มากกว่าเป็นหน้าที่ของสาธารณสุข คือให้เขาตระหนัก เท่านั้น และให้เขารู้สึกห่วงว่าอนาคตลูกเขา เห็นภาพว่าเขาจะมีอย่างนี้ละ และถ้าเขา เชื่อเนี่ยเขาก็ต้องทำ ถ้าเขาไม่เชื่อ ก็ยากจะเปลี่ยนเหมือนกัน ...”

สัมภาษณ์ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลหล่มสัก สิงหาคม 2550

“...การดูแลสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนก็จะมี ให้วัคซีน (EPI) ซึ่งนำหนัก ถ้าเป็นเด็กก่อนวัยเรียนในโรงเรียนอนุบาล ... ของเราก็อีกส่วนหนึ่งคือคลินิก ของเราเอง คลินิกสุขภาพเด็กดี (well baby) เวลาคนไข้มารับวัคซีน ในส่วนคลินิกให้วัคซีน (EPI) ก็จะประเมินภาวะน้ำหนักเด็กตามกราฟ เทียบอายุ เทียบเพศชายหญิง ตามมาตรฐานกรมอนามัย มันก็จะให้สุศึกษาตอนนั้น ให้รายบุคคล (Individual) ตอนนั้น แม่ลูก คือให้คำแนะนำเรื่องอาหารตอนนั้นไปเลย ในกรณีที่มีปัญหา ความเสี่ยง เรื่องน้ำหนักน้อยหรือน้ำหนักมากอะไรอย่างเนี่ย เราพิจารณาให้ความรู้ตรงนั้นไปเลย และอีกอันหนึ่งคือการให้วิตามินเสริม ช่วงนี้ 3-6 ปีจะมีวิตามินเสริมนะ เป็นวิตามินธาตุเหล็ก เขาจะให้ธาตุเหล็กเสริม โครงการนี้มาปีที่แล้ว เพื่อเพิ่มธาตุเหล็กเด็ก เด็กก่อนวัยเรียน 3-6 ปี ปีที่แล้วจัดสรรงบมาให้แล้วเราก็ให้ไปปีนี้ก็ให้มาอีกในโครงการสายใยรักครอบครัว.....เน้นเรื่องสมองเด็กเป็นหลัก พัฒนาการอะไรอย่างเนี่ย โภชนาการก็เป็นส่วนหนึ่งแต่นายจะเน้นเรื่องเล่านิทาน และสิ่งแวดล้อม ในศูนย์เด็กเล็ก นายจะเน้นเรื่องนี้เทศบาลไม่มีเพราะมันไม่มีศูนย์เด็กเล็ก มันมี ประเด็นคำถาม อยู่เล็กน้อย ในเรื่องของเทศบาล ...การเมือง (politic) ประมาณนั้นนะ ก็พอรู้อยู่ ประมาณนั้นแหละใครจะไปเชื่อมได้..”

สัมภาษณ์หัวหน้าแผนกส่งเสริมสุขภาพ สิงหาคม 2550

1.1.4 บุคลากร ลักษณะของบุคลากรเป็นปัจจัยกำหนดผลการบริการสุขภาพประชาชน ซึ่งคุณสมบัติและบุคลิกภาพของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในการดูแลสุขภาพเด็กของแผนกส่งเสริม

สุขภาพและได้เปลี่ยนเป็นแผนกเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน คุณลักษณะผู้ปฏิบัติงาน พบว่าเงื่อนไขสำคัญของการเข้าปฏิบัติงานในแผนกส่งเสริมสุขภาพซึ่งเป็นงานที่ทำงานเฉพาะเวรเช้าและในระบบการทำงานแบบเดิมเน้นการตั้งรับ บุคลากรที่มาทำงานในแผนกนี้ส่วนใหญ่มีเป้าหมายเพื่อทำงานเฉพาะเวรเช้า เนื่องจากเงื่อนไขหลายประการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขด้านการบริหารโรงพยาบาลและพบว่าเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานและหมุนเวียนบ่อย ทั้งรับการย้ายจากโรงพยาบาลอื่นและเพื่อการย้ายไปทำงานอื่น งานที่รับผิดชอบจึงขาดการทำงานที่ลึกซึ้งและต่อเนื่องซึ่งขัดกับปรัชญาการทำงานในชุมชน ที่ต้องการการทำงานที่ต้องทุ่มเท และเข้าใจและเข้าถึงชุมชน และทำงานอย่างต่อเนื่อง

1.1.4.1 เครื่องมือการดำเนินงาน โรงพยาบาลมีเครื่องมือสำคัญการดำเนินงานคือ นโยบายที่กำหนดทั้งจากกระทรวงสาธารณสุขและนโยบายของหน่วยงาน และมาตรฐานงานประจำตามกรอบวิชาชีพ โดยการนำสู่การปฏิบัติในรูปการบริการงานประจำและการจัดเป็นแผนงานโครงการเพิ่มเติม การดำเนินงานทางเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เน้นการทำงานประจำที่ตอบสนองนโยบายของหน่วยงานและรัฐ โดยเน้นการทำงานในคลินิก การทำงานเชิงรับ ด้านการทำงานโภชนาการ พบการทำงานที่ชัดเจนคือการเฝ้าระวังโดยการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง โดยการประสานงานกับเทศบาล โรงเรียนตามข้อตกลงการแบ่งพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลและโรงเรียน โดยเทศบาลดูแลเด็กในชุมชนและโรงเรียนสังกัดเทศบาล ส่วนโรงพยาบาลรับผิดชอบเด็กและโรงเรียนของเอกชนและรัฐบาล

1.1.4.2 วิธีการทำงาน ประกอบด้วยการจัดองค์กร และการดำเนินงาน

1.1.5 การจัดองค์กร โรงพยาบาลมีการจัดองค์กรที่รวมการดูแลทั้งระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยใช้เจ้าหน้าที่ที่ยุบแผนกส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพและสิ่งแวดล้อม โดยทำงานทั้งการดูแลประชาชนในเขตเทศบาลและการดูแลรักษาที่ซับซ้อนที่ศูนย์สุขภาพชุมชนส่งต่อมารับการรักษาต่อ การทำงานในระดับ CUP เช่น การดำเนินงานโภชนาการ ในแผนกเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน ต้องทำงานเฝ้าระวังโภชนาการเด็กในเขตเมือง ซึ่งเป็นงานระดับหน่วยงาน ส่วนงานระดับ CUP คือต้องรวบรวมผลการดำเนินงานทั้งอำเภอ ซึ่งหมายถึง ข้อมูลระดับตำบลกับในเขตเทศบาลเพื่อส่งต่อไปสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

1.1.6 การดำเนินงาน ระเบียบการแบ่งงาน ในหน้าที่ความรับผิดชอบ การแบ่งหน้าที่การทำงานของเจ้าหน้าที่ในแผนกที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีการตั้งแผนกเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชนเพื่อดูแลประชาชนในเขตเมือง มีลักษณะการแบ่งงานเป็น 2 แบบคือ แบ่งเป็นงานและแบ่งพื้นที่ แบ่งเป็นการรับผิดชอบเป็นงาน ได้แก่ งานสร้างความเข้มแข็งชุมชน งานดูแลผู้สูงอายุ จิตเวช ควบคุมโรค ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส โภชนาการ อนามัยโรงเรียน อื่น ๆ โดยดูแลประเด็นหลักของทั้ง 11 ชุมชน

และการแบ่งรับผิดชอบชุมชน โดยแบ่งพื้นที่ในชุมชน 11 ชุมชน คนรับผิดชอบคนละ 2-3 ชุมชน โดยมีหน้าที่ดูแลทุกเรื่องในชุมชนและประสานการทำงานกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบประเด็นงานระดับชุมชน

การดำเนินงานในระดับ CUP วิธีการทำงานใช้กรอบความรับผิดชอบงานเป็นเกณฑ์ เช่น ผู้รับผิดชอบงานอนามัยแม่และเด็ก ต้องดูแลเชื่อมต่อกับสำนักงานสาธารณสุขอำเภอที่รวบรวมผลการดำเนินงานระดับตำบล เชื่อมต่อกับงานในเขตเมือง เมื่อการดูแลหญิงตั้งครรภ์ต้องการการดูแลที่ซับซ้อน เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานต้องรับการส่งต่อ ดูแลรักษาต่อเนื่องตามมาตรฐานคุณภาพการดูแลที่ต้องจัดให้ผู้รับบริการ

1.1.7 จุดเชื่อมต่อการทำงานเรื่องเด็กอ่อน โรงพยาบาลมีจุดเชื่อมต่อเพื่อการดำเนินงานการจัดการอ่อน มีหน่วยงานหลักคือ งานอนามัยโรงเรียน และงานโภชนาการการ กลุ่มงานเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน หน่วยงานรองคือกลุ่มงานการพยาบาล ซึ่งรับผิดชอบงานคลินิกโรคอ่อน เป็นหน่วยงานที่ดูแลเด็กอ่อนที่มีความรุนแรงและซับซ้อน

1.2 โรงเรียน

โรงเรียนเป็นหน่วยที่สำคัญในการดูแลเด็ก มีภารกิจสำคัญคือเสริมสร้างและพัฒนาพัฒนาการและการเรียนรู้เสริมสร้างความพร้อมด้านการเรียน นอกจากนี้ ยังเสริมสร้างทักษะชีวิตและดูแลสุขภาพควบคู่กัน ครูคือคนที่สำคัญเพราะเป็นผู้ดูแลหลักขณะที่เด็กใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียน ซึ่งรูปธรรมการดำเนินงานดังรายละเอียดดังนี้

1.2.1 วิธีคิดการรับรู้ต่องาน ครูมีมุมมองต่อเด็กอ่อน และงานที่ต้องดูแลเด็ก ดังนี้

1.2.1.1 “เด็กอ่อนจะมีปัญหาการทำกิจกรรม” ครูเห็นกิจกรรมของเด็กทุกวัน เด็กที่อ่อนจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ช้า อืดอาด เช่น การใส่รองเท้า เดิน วิ่ง และมีปัญหาการควบคุมการปัสสาวะ ปัสสาวะรดกางเกงหรือนอนปัสสาวะรดที่นอน

“....เด็กอ่อนจะช้ากว่าคนอื่น....เวลาเข้าห้องน้ำ จู้เล็ก เปียกหมด...ต้องถอดกางเกงเองออกหมด....สังเกตเด็กอ่อนทุกคนเข้าห้องน้ำ ถอดกางเกงเองออกหมด....การวัดอ่อนก็ดู แขนขาเขายังเรียว โอกาสพอมเมื่อโตขึ้นจะมี... เด็กอ่อนก็จะ อ้วนนู อ้วนเหลวๆ....เด็กอ่อนจะช้ากว่าคนอื่น....”

สัมภาษณ์ครูอนุบาลเด็กเล็ก 2 กุมภาพันธ์ 25 51

“...แต่ว่าเรื่องน้ำหนักเขาเรื่องการเคลื่อนไหว การนั่งการยืนเนี่ย ยากมากนะ จะลุกยากนั่งยาก เวลาเขาเขียนหนังสือเขาจะมันจะแบบอืดอาดน้อ มันจะอืดอาดเขาจะไม่ถนัดของเขา... อ้วนเขาทำอะไรก็ช้า...ลูกเราก่อนข้างจะอ้วน คือทำอะไรแล้วดูอืดอาด บางครั้งเขาไม่ทันเพื่อน คือเมื่อทำ

อะไรไม่ทันแล้วเขาจะร้องไห้ เหมือนไม่อยากมาโรงเรียนเกี่ยวพันกันไป ถ้าเขาทำอะไรไม่ได้เหมือนเพื่อน
เด็กก่อนข้างเขาอยากทำ....บางทีเขี้ยว อ้วนบางคนก็เขี้ยวแตกนะ แบบอันเขี้ยวไม่อยู่ก็ไปเลยนะ จู๊ดเลยนะ
บางทีเอาไม่ทันนะ บอกเราปั๊บนี้เขาฉี่แล้ว บางทีเขานอนอยู่เขาหลับไปเลย หลับและเขาฉี่ไปเลย เขา
นอนหลับอยู่เขาก็ฉี่ บางคนเขาจะไม่ค่อยรู้สึกตัว....บางคนอย่างน้องนนท์อ้วนมาก ไม่อยากมาโรงเรียนคุณ
พ่อ ถอดรองเท้าให้แม่แต่มาเนี่ย เพราะมาเขาต้องถอดรองเท้า เขาไม่อยากถอดรองเท้า ก็เป็นส่วน
หนึ่งที่เขาไม่อยากมาโรงเรียน ทำให้ไม่ได้ตั้งแต่ถอดรองเท้า จะเข้าห้องต้องถอดรองเท้า ถอดไม่ได้
เพราะอ้วนมาก ติดพุง จะนั่งก็หงายอยู่อย่างงี้ อย่างงี้ไม่ถึงอย่างเงี้ย พอไม่ถึงก็ขี้เกียจ คุณครูอยาก
ให้เขาช่วยตัวเอง ...”

สัมภาษณ์ครูอนุบาล2 ธันวาคม 2550

“...ครูบอกว่าพอเด็กกลับบ้านทางบ้านประเคนอาหารให้กินมาก เด็กอ้วนทั้ง
สองคนสังเกตว่าอยู่โรงเรียนก็กินเท่ากับเพื่อน เล่นกิจกรรมได้แม้ว่าจะช้าแต่เด็กก็จะพยายามเล่น ครูว่า
เด็กอ้วนจะเดินตามเพื่อนช้า เคยบอกว่าครูไปก่อนนะ แล้วตามมานะ เพราะใส่รองเท้าก็ช้ากว่าเพื่อน ครูจึง
เดินไปก่อน...”

สัมภาษณ์ครูอนุบาล 1 3 กุมภาพันธ์ 2551

1.2.1.2 “เด็กอ้วนเลี้ยงง่าย” งานดูแลเด็ก ครูมองว่า การเลี้ยงเด็กทุกคนเลี้ยงลูก
ต้องให้ลูกได้กิน เด็กอ้วนดูแลง่าย ง่าย เพราะเด็กอ้วนเป็นเด็กอารมณ์ดี กินง่าย ไม่ค่อยจะขาดเรียน

“...คนผอมก็จะขี้โรคเหมือนกันนะ เป็นไข้บ่อยมากหายไปเลย เป็นอาทิตย์
สองอาทิตย์ ... คนอ้วนเขาจะอ้วน ไม่มากมายเท่าเนี่ย แต่เขาก็จะไม่เคยหยุด.. ...เขาจะร่าเริง เขาจะวิ่งของ
เขาสนุกสนาน แต่คนผอมจะซึม ... ส่วนดีเขาก็ น่ารักนะ ที่ครูมองเห็น เขาน่ารัก เขาร่าเริงเขา ไม่รู้เขา
น่ารัก จู๊ปึ้นความรู้สึกของคุณครูนะ คุณหมอว่าไหม แก้มจุ่มปุ๊อะไรอย่างเนี่ย....”

สัมภาษณ์ครูอนุบาล 2 ธันวาคม 2550

1.2.1.3 “เลี้ยงลูกเขาต้องให้ลูกเขาได้กิน” ดังนั้น ครูจะพยายามให้เด็กได้ดื่มนม
ต้องปรุงแต่งรสชาติให้มีรสชาติที่เด็กชอบดื่ม ทำอาหารที่เด็กชอบกินและกินได้ และดูแลขณะ
เด็กรับประทานอาหารกลางวัน

“...เราดูจากสภาพจริงของเด็ก ไม่ได้วัด เด็กคนไหนที่เราเห็นว่าอ้วนครูก็จะ
คุยกับผู้ปกครองว่า อ้วนไปนะ ลดอาหารได้แล้วนะ...จะดูรูปร่าง น้ำหนักเกินคนอื่น ...ดูการกิน เด็กอ้วน
มันหิวมันจะวิ่งมาหาแล้ว....แต่ผู้ปกครองเขาถือว่าลูกเขากินได้เขา โอเค แล้วอีกอย่างเขาว่า “มันไม่ยอม
มันจะกินนะ มันจะกิน อยู่บ้านนะ มันกินเก่งกินจุบกินจิบ ดูทีวีก็คว้านโน้นคว้านนี้เข้าปาก ” พ่อแม่บางคน

ชื่อขนมกรุบกรอบมาให้แต่ก่อนเยอะเดี๋ยวนี้เพลาๆ โรงเรียนเราเป็นโยบาย เน้นขนมมีประโยชน์ ขนมไทย ๆ ...”

สัมภาษณ์ครูประจำสายอนุบาล 19 กุมภาพันธ์ 2551

1.2.2 ข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วย โครงสร้างทางกายภาพ และการดำเนินงาน

1.2.2.1 โครงสร้างทางกายภาพ โรงเรียนเอกชนในชุมชนมี 2 แห่ง มีความเหมือนกันทางกายภาพคือ บริเวณของโรงเรียนมีจำกัด มีตึกเรียน อาคารและ สิ่งก่อสร้าง อยู่อย่างแออัด แต่ก็มีความแตกต่างคือโรงเรียนที่เป็นพื้นที่วิจัยไม่อนุญาตให้คนในชุมชนใช้ประโยชน์พื้นที่ในโรงเรียน แต่อีกแห่งหนึ่งมีส่วนร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนมาใช้ประโยชน์พื้นที่ในโรงเรียนทำกิจกรรมชุมชน เช่น อนุญาตให้ใช้สนามกีฬา อาคารกีฬา ออกกำลังกาย ใช้เป็นที่ประชุมของกลุ่มคนในชุมชน

ประวัติก่อตั้งและกายภาพโรงเรียนที่เป็นพื้นที่วิจัยแห่งนี้มีประวัติมายาวนานนับตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ.2587 ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนแห่งที่สองของประเทศไทย มีพื้นที่ทั้งหมด 6 ไร่ เป็นที่ของเอกชนและที่ดินของราชพัสดุ จำนวน 2 ไร่ และจำนวน 4 ไร่ ประกอบด้วยอาคารเรียนจำนวน 5 หลัง อาคารประกอบ 8 ส่วน และสนามเด็กเล่น สนามกีฬาและลานกิจกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่เดียวกัน 1 แห่ง โดยแต่ละพื้นที่มีพื้นที่ คือพื้นที่ปลูกสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ จำนวน 2 ไร่ พื้นที่ใช้สนามเด็กเล่น จำนวน ½ งาน พื้นที่ใช้เป็นสนามกลางแจ้ง จำนวน 3 ไร่ พื้นที่ใช้เป็นสระว่ายน้ำ จำนวน ½ งาน พื้นที่ใช้เป็นสนามกลางแจ้ง อเนกประสงค์ จำนวน 3 งาน หากเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนนักเรียนกับพื้นที่ที่ใช้ออกกำลังกายของเด็ก พบว่าคับแคบ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่แตกต่างจากโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองโดยทั่วไป การดูแลจะมีตำแหน่งการบริหารคือ ผู้รับใบอนุญาต ซึ่งเป็นบุตรสาวผู้ก่อตั้งและผู้จัดการเป็นผู้บริหารงาน

1.2.2.2 การจัดบริการ ทั้งด้านการเรียนการสอน การบริการด้านอื่น ๆ และการทำงานร่วมกับหน่วยบริการสุขภาพ มีดังนี้

1) การจัดบริการด้านการเรียนการสอน การเรียนการสอนจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่ ชั้นอนุบาล 1 – 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 นักเรียนในปี พ.ศ. 2550 จำนวน 1,796 คน ห้องเรียนและห้องประกอบ จำนวน 55 ห้อง ครูจำนวน 78 คน ลูกจ้าง จำนวน 5 คน การจัดบริการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้คือ การจัดการศึกษาระดับอนุบาล เป้าหมายของการบริการของโรงเรียนพบว่า เน้นการจัดการเรียนรู้ด้านการศึกษา โดยมีกิจกรรมการดำเนินการเน้นการเรียนโดยใช้สมองเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ และสร้างกระบวนการเรียนการสอน

เพื่อพัฒนาการเรียน กระตุ้นพัฒนาการด้านต่าง ๆ เพื่อการเรียน มีหลักสูตรมาตรฐานจากกระทรวงศึกษาธิการซึ่งพัฒนาควบคู่กับปรัชญาการทำงานของโรงเรียน มีแผนการสอนเป็นเครื่องมือควบคุมโดยครูที่จบปริญญาโทปฐมวัย ควบคุมทั้งแผนการสอนและกระบวนการสอนอย่างใกล้ชิด รวมถึงการดูแลสุขภาพของเด็ก เป้าหมายเน้นเพื่อการเรียน ซึ่งเรื่องสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญที่หนุนให้การเรียนรู้ของเด็กได้ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานด้านโภชนาการ นโยบายโรงเรียนมีประสบการณ์การดำเนินงานในนักเรียนชั้นประถมศึกษา การดำเนินงานทั่วไปของโรงเรียนใช้การดำเนินงานร่วมกับผู้บริการฝ่ายประถมศึกษา ซึ่งรายละเอียดเป้าหมายการจัดบริการของโรงเรียนในแผนกอนุบาลดังแสดงในตารางที่ 13

2) การจัดบริการด้านอื่นๆ บริการการดูแลที่นอกเหนือจากการเรียนการสอน มีโครงการที่ดูแลสุขภาพเด็กคือ

(1) โครงการด้านโภชนาการ ประกอบด้วย 1) โครงการอาหารเสริมนมโรงเรียนซึ่งโรงเรียนบริหารจัดการเองเพื่อให้เด็กอนุบาลและเด็กประถมได้ดื่มนมตามนโยบายรัฐบาล แต่การจัดการนมของโรงเรียนโดยการจัดซื้อนมสดจากคนในชุมชน และนำมาส่งทุกเช้าเพื่อทำการปรุงให้สุกและปรับแต่งกลิ่นสีและรสชาติเพื่อให้เด็กได้ดื่ม 2) โครงการอาหารกลางวัน จัดให้ตามระเบียบกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งการดำเนินงานโดยการแจกคู่มือให้เด็กที่อยู่ในเกณฑ์ยากจน และน้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์ให้ทุกคนทุกวัน 200 วัน นอกจากนี้โรงเรียนจัดจำหน่ายอาหารในโรงอาหารของโรงเรียนเองโดยการจ้างแม่ครัว 3) อาหารว่างตอนบ่าย เด็กอนุบาลมีรายการอาหารให้เด็กกินคือ ขนมหรือผลไม้ชิ้นเล็ก ๆ และยังมีการบริการขายอาหารชั้นหน้าโรงเรียน มีทั้งอาหาร เครื่องดื่ม น้ำหวานและไอศกรีม

(2) กิจกรรมการออกกำลังกาย มีการออกแบบทั้งที่เป็นตารางกิจกรรมในชั้นเรียนชั่วโมงการเรียนการสอน ดังตารางที่ 14 โดยการดูแลทุกด้านอยู่ในควบคุมดูแลของครูประจำชั้น

ตารางที่ 13 เป้าหมายการจัดบริการของโรงเรียนแผนกอนุบาล

นโยบาย	แนวปฏิบัติ	ผลผลิต
ระดับก่อนประถมศึกษา	1. ร่วมกันจัดทำปรับปรุง และพัฒนา แผนการจัดประสบการณ์ ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ และครอบคลุม พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม ละสติปัญญาสอดคล้องกับ หลักสูตร	1. มีแผนการจัดประสบการณ์ที่ได้รับ การปรับปรุง พัฒนาเน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ และครอบคลุมพัฒนาการเรียน ทุกด้าน และสอดคล้องกับหลักสูตร
1. ส่งเสริมการจัด ประสบการณ์และกิจกรรมเตรียมความพร้อมให้เด็กมี พัฒนาการทุกด้าน อย่างเหมาะสมและ สอดคล้องกับ หลักสูตร	2. จัดกิจกรรมหลายรูปแบบที่สอดคล้อง กับแผนการจัดประสบการณ์ และใช้ สื่ออย่างเหมาะสม	2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามแผนการจัดประสบการณ์ และมี การปรับกิจกรรมและแก้ไขปัญห ให้เหมาะสมตามกรณี
	3. วิเคราะห์สภาพเด็กเป็นรายบุคคลและ รายกลุ่มโดยผู้ปกครองมีส่วนร่วม	3. นักเรียนได้รับการวิเคราะห์สภาพเป็น รายบุคคลและรายกลุ่ม
	4. นิเทศติดตามผลการจัดกิจกรรมอย่าง ต่อเนื่อง	4. ครูผู้สอนได้รับการช่วยเหลือ แนะนำ ให้จัดกิจกรรมได้ถูกต้อง มี ประสิทธิภาพ
2. ประเมินพัฒนาการ ทุกด้านโดยใช้วิธีที่ เหมาะสมกับเด็ก แต่ละวัย	1. ประเมินพัฒนาการนักเรียนทุกด้าน ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และ สติปัญญาทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม	1. มีการดำเนินการประเมินพัฒนา การครบถ้วน ถูกต้องสม่ำเสมอ
	2. นำผลการประเมินพัฒนาการทุกด้าน ไปใช้พัฒนาและปรับปรุงการจัด ประสบการณ์	2. ครูนำผลการประเมินพัฒนาการมาใช้ ในการปรับปรุง และแก้ไขพัฒนาการ ของเด็กอย่างเหมาะสมและทั่วถึง

ตารางที่ 14 แสดงกิจกรรมประจำวันระดับอนุบาล

เวลา	ตารางกิจกรรม	ตารางกิจกรรม	ตารางกิจกรรม
	อนุบาล 3	อนุบาล 2	อนุบาล 1
7.30-8.30 น.	รับเด็ก	รับเด็ก	รับเด็ก
8.00-9.30 น.	เคารพธงชาติ สวดมนต์ กิจกรรม หน้าเสาธง (เคลื่อนไหว นั่งสมาธิ)	เคารพธงชาติ สวดมนต์ กิจกรรมหน้าเสาธง (เคลื่อนไหว นั่งสมาธิ)	เคารพธงชาติ สวดมนต์ กิจกรรมหน้าเสาธง (เคลื่อนไหว นั่งสมาธิ)
9.30-9.40 น.	ทักทายสวัสดิ์-ท่องจำบทเรียน เล่าข่าว เสนอภาษาไทยวันละคำ	กิจกรรม	กิจกรรม
9.40-10.00 น.	พัก (ดื่มนม)	พัก (ดื่มนม)	พัก (ดื่มนม)
10.00-10.30 น.	กิจกรรมวงกลม	กิจกรรมวงกลม	กิจกรรมวงกลม
10.30-11.00 น.	กิจกรรมเสริมหลักสูตร	กิจกรรมเสริมหลักสูตร	กิจกรรมเสริมหลักสูตร
11.00-12.00 น.	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)	นอน	นอน
12.00-12.40 น.	กิจกรรมเสรี-กิจกรรมสร้างสรรค์	นอน	นอน
12.40-13.00 น.	ล้างหน้า-แปรงฟัน	นอน	นอน
13.00-14.00 น.	กิจกรรมเสริมหลักสูตร	นอน	นอน
14.00-14.30 น.	พัก (รับประทานอาหารว่าง) เข้าห้อง ประกอบ	ล้างหน้าพัก (รับประทาน อาหารว่าง)	ล้างหน้าพัก (รับประทาน อาหารว่าง)
14.30-15.00 น.	ล้างหน้า ทบทวนบทเรียน สวดมนต์ ไหว้พระ	กิจกรรม	กิจกรรม

3) การทำงานร่วมกับหน่วยบริการสุขภาพ โรงเรียนมีการดำเนินงานด้านสุขภาพพร้อมกับหน่วยบริการสุขภาพที่รับผิดชอบ โดยมีโรงพยาบาลรับผิดชอบโรงเรียนเอกชนในเขตเมือง เจ้าหน้าที่จะรับผิดชอบโดยใช้การจัดแบ่งประเภทภาระงาน โดยงานที่ได้ให้บริการคือการให้ภูมิคุ้มกัน งานอนามัยโรงเรียน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ งานทันตสุขภาพ ควบคุมโรค และการเฝ้าระวังทางโภชนาการ การทำงานงานโภชนาการ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลจะประสานงานกับครูอนามัย ครูอนามัยจะประสานงานกับครูประจำชั้น โดยมอบให้ครูประจำชั้นชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง และนำข้อมูลมาเข้าโปรแกรมคอมพิวเตอร์วิเคราะห์ข้อมูลและส่งให้เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลที่รับผิดชอบเพื่อรวมกับพื้นที่อื่นในอำเภอและส่งไปสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดต่อไป แต่การ

รายงานข้อมูลนี้ไม่ได้รายงานต่อผู้บริหาร โรงเรียนแต่จะใช้ข้อมูลการเฝ้าระวังทางโภชนาการซึ่งกลุ่มที่นักเรียนน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์เป็นข้อมูลเพื่อรับงบประมาณอาหารกลางวัน

แม้ว่ากิจกรรมบริการทั่วไปของโรงเรียนที่ให้บริการกับนักเรียน จะกำหนดเป็นแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ตามตารางกิจกรรมของนักเรียนพบว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันภาวะน้ำหนักเกินหรือภาวะอ้วน มีหลายระดับตั้งแต่ระดับนโยบายพบว่าเน้นด้านการเพิ่มสมรรถนะด้านวิชาการมากกว่าสุขภาพ กิจกรรมเสริมการเรียนการสอนเป็นไปตามแนวปฏิบัติที่กำหนดมาจากรัฐ แต่รายละเอียดการทำกิจกรรมปรับตามบริบทด้านพื้นที่และด้านเศรษฐกิจด้านความคุ้มค่า ยังพบว่ามีข้อขัดแย้งระหว่างการดูแลสุขภาพและการดำเนินงานที่ต้องมีประสิทธิภาพ ด้วยเงื่อนไขหลายประการทั้งความพึงพอใจของผู้ปกครอง และมาตรฐานด้านวิชาการขั้นสูงที่โรงเรียนนับว่าเป็นจุดขายของโรงเรียน และพบว่าด้วยระบบการบริการที่โรงเรียนมีมาอยู่จนปัจจุบัน มีช่องทางการเพิ่มแนวทางการป้องกันภาวะอ้วนและน้ำหนักเกินในเด็กตามศักยภาพและเงื่อนไขของโรงเรียน

1.2.3 ลักษณะงาน ลักษณะงานตามบทบาทครู พบว่าครูมีบทบาทหน้าที่ดูแลเด็กหลายบทบาท ทั้งเป็นครู เป็นหมอ เป็นแม่ เป็นลูกจ้างและเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยกิจกรรมการดูแลมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไปนี้

1.2.3.1 “เป็นครู” ครูมีภารกิจหลักคือทำให้ความรู้วิชาการ ผ่านการเรียนการสอน โดยปรัชญาพื้นฐานการเรียนการสอน คือใช้สมองเป็นฐาน (Brain based) เน้นการเรียนการสอนผ่านการเรียนรู้ผ่านสมองเพราะจะทำให้เกิดการจำอย่างลึกซึ้ง โรงเรียนที่ศึกษาแห่งนี้เน้นงานวิชาการเป็นสำคัญ และเป็นจุดขายของโรงเรียน นอกจากนี้ครูยังเสริมการพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ มัดเล็ก พัฒนาการด้านสังคมโดยเฉพาะด้านมารยาทไทย มีกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเรียนทั้งการสร้างสมาธิด้วยเพลงสร้างสมาธิ พร้อมกับการออกกำลังกายซึ่งครูจัดเป็นสองช่วงของวันคือช่วงเช้าให้เด็กทำกิจกรรมหน้าห้องเรียนเคารพธงชาติและช่วงเย็นหลังเลิกเรียนรอกลับบ้านโดยกิจกรรมคือการร้องเพลงและเต้น พาออกกำลังกายและการพูดคุยให้ข้อมูลข่าวสาร โดยมีครูเวรหรือนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ครูมีเครื่องมือการดำเนินการคือ หลักสูตรมาตรฐานและเป้าหมายของโรงเรียนและแปลงเป็นแผนการเรียนการสอน ประกอบกับเทคนิคการสอนและสื่อการสอน และพื้นที่เรียนรู้ของโรงเรียนซึ่งมีทั้งในโรงเรียนคือ ห้องเรียน ห้องเล่นและสนามเด็กเล่น และนอกห้องเรียนคือพื้นที่ของชุมชน สถานที่ หน่วยงานที่อยู่ในชุมชน

“...การดำเนินงานของระดับอนุบาลอิงตามประถม ถ้าพูดถึง เอากิจกรรมง่ายๆก่อน กิจกรรมในอนุบาลี่ ค่อนข้างเน้นว่ากิจกรรมเด็กต้องมีส่วนร่วมทุกคน ส่วนร่วมไม่ใช่แค่นั่งอยู่กับที่แล้วก็ ก็ตอบนี้พูดถึงพฤติกรรมทั่วไป แต่เด็กต้องมีส่วนร่วมทั้งร่างกายและความคิด ไม่ว่าจะเรียน

อะไรก็ตาม คุณจะได้แสดงออก ทุกเวลาในกิจกรรมในวัน มาตอนเช้าก็จะไหว้พระสวดมนต์ เคารพ
 ธงชาติแล้ว เขาจะต้องมีกิจกรรมเข้าจังหวะอันแรกเลยคือเพลงช้าเพลงที่ให้ให้สองเด็กปลดปล่อย ให้เด็ก
 ได้ฝึกตามจังหวะไปเรื่อยๆเสริมพลัง (empower) เขา แล้วค่อยต่อยด้วยเพลงเร็ว ซึ่งให้เขาได้ออกกำลังกาย
 ตามจังหวะจริงๆ ก็จะแบ่งเป็นสองช่วง ช่วงแรกเน้นเรื่องสมอง เรื่องที่สองคือเรื่องออกกำลังกาย เขาก็ได้
 ขยับทั้งคู่แล้ววัตถุประสงค์ต่างกัน สองอย่างนี้แล้วก็เข้าห้องก็เข้าห้อง เรียน ตามที่บอกเด็กต้องมีส่วนร่วมทุก
 อย่างหลังจากนั้นเนี่ย เด็กในแต่ละห้องในแต่ละชั้น เขาก็มีตารางว่า ห้องนี้ได้เล่นห้องบอล คือเด็กก็จะ
 ปล่อย คุณก็จะวิ่งจะกระโดดอยู่ในนั้น แต่เราจะมีกฎว่าเราทำได้ทำไม่ได้มีอะไร คุณจะได้เล่นแค่ไหนเล่นได้
 ครบใจที่คุณอยู่ในกฎนี้ จะมีห้องบอล จะมีห้องส้อม ห้องส้อมเป็นห้องของเล่นเด็ก ซึ่งเด็กจะมาเล่นตามมุม
 ของเขา อะไรของเขาก็แล้วแต่ ให้เขา จะเล่นยังไงเขาแล้วแต่เขา แต่มันจะเน้นที่กล้ามเนื้อเล็กมากกว่าถ้า
 เป็นห้องส้อมนะ และอีกอย่างหนึ่งก็คือห้องของเล่น ก็คือเครื่องเล่นสนาม ที่กันไว้สำหรับอนุบาลโดยเฉพาะ
 ตรงนั้นก็ก็จะเน้นกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อย่อยบางส่วนคือว่ามันจะมี ปีน ป่าย โหน มีอะไรอย่างนี้ของ
 เขา อันนี้ก็จะเป็นของเล่นหลักๆ ที่เด็กได้เล่นในเรื่องของกล้ามเนื้อใหญ่ ตรงนี้นะคะ...

สัมภาษณ์ ผู้จัดการฝ่ายอนุบาล

1.2.3.2 “เป็นหมอ” ครูดูแลเด็กนักเรียนทั้งที่มีสุขภาพดีและเมื่อมีการเจ็บป่วย
 โดยเป็นทั้งผู้ดูแลหลักและประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

1) “ขามดี” ในสถานะสุขภาพปกติ ครูมีกิจกรรมการดูแลสุขภาพหลาย
 ด้านคือ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การดูแลสุขภาพ เฝ้าระวังและป้องกันโรค กิจกรรมสร้างเสริม
 สุขภาพ ครูจัดให้เด็กได้ออกกำลังกาย ทั้งก่อนเข้าห้องเรียนและก่อนกลับบ้าน กิจกรรมการดูแลสุขภาพ
 ประกอบด้วยกิจกรรม การตรวจสุขภาพ ร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า เช่น ตรวจหา เล็บมือ ผิวหนัง
 คอ ฟัน และการดูแลเฝ้าระวังโภชนาการโดยการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงเด็ก 2 ครั้งต่อปีและส่งข้อมูล
 ให้ รพ.และรอการแปลผลกลับจากโรงพยาบาล นอกจากนี้โรงเรียนมีโครงการแก้ปัญหาเด็ก
 ประถมศึกษาอ้วน ดำเนินงานเป็นระยะๆ ไม่ต่อเนื่อง การดูแลป้องกันโรค โดยการดูแลให้
 ภูมิคุ้มกันโรค โดยการส่งรายชื่อเด็กให้เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลและนำนักเรียนเข้ารับวัคซีน ดูแลงาน
 ทันตสาธารณสุขโดยการพานักเรียนแปรงฟันหลังอาหาร ตรวจฟันหลังการแปรงฟัน และร่วมกับ
 ทีมทันตกรรมของโรงพยาบาลในการดูแลทันตสุขภาพ การดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น การดูแลส้วมให้
 ถูกสุขลักษณะ และการดูแลการจัดการขยะ มีโครงการธนาคารขยะของโรงเรียน ติดต่อ
 ประสานงานการเก็บขยะกับเทศบาล

“...ครูมีบทบาทเรื่องดูแลร่างกายเขา เล็บมือ เท้า ผม เหา จากการสังเกต
 หวีผม เด็กก่อนกลับบ้านจะ ผัดแป้ง ทำผม ดูเขาทานข้าว เล่นของเล่น แปรงฟัน ล้างหน้า การชั่งน้ำหนักจะ
 ทำทอมละครึ่ง แต่นี้ยังไม่เห็น โรงพยาบาลมาเลย เราจะชั่งน้ำหนัก กรอกข้อมูลอย่างที่ป้าอัญ (ครูอนามัย

โรงเรียน) ให้กรอก เราไม่ได้ตัดเกณฑ์ แปลผล ..ทางสาธารณสุขไม่เคยเข้ามาพูดคุยด้วยให้เพียงกรอกข้อมูลปีนี่ยังไม่มา จะมาเอาตอนใกล้ๆปิดเทอม ครูจะมีหน้าที่ ชั่งน้ำหนักและกรอกข้อมูลให้แล้วรอผลดี กลับว่าปกติก็คน อ้วนก็คน ครูไม่รู้ว่าจะตัดเกณฑ์อย่างไร ครูก็ประเมินจากความรู้สึกของตัวเองที่มี...งาน ทันตะ จะมีการสอนการแปรงฟัน แปรงลิ้น ทำประจำ เราดูว่ามีฟันผุไหม บางครั้งครูอนามัยจะมาให้ลงบันทึกให้ ครั้งล่าสุด เมื่อปี 48 เจ้าหน้าที่มาอบรม (เหมือนมาขายแปรงสีฟัน) ...หาครูก็จะมีบทบาทดูแลความสะอาดทั่วไป ตามปกติแล้วนักเรียนจะทาแป้ง หวีผมก่อนกลับบ้าน แล้วปกติครูก็อยู่กับเด็กทุกวัน...”

สัมภาษณ์ครูประจำสาขอนุบาล 19 กุมภาพันธ์ 2551

2) “ขามเจ็บ” การดูแลสุขภาพเด็กขามเจ็บป่วย ในกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉิน หากเจ็บป่วยรุนแรง ครูจะดูแลปฐมพยาบาลและนำส่งโรงพยาบาล หากไม่รุนแรงครูจะแจ้งผู้ปกครองมารับไปดูแลต่อที่บ้าน ทั้งนี้เพื่อการแยกเด็กป่วยจากเด็กสุขภาพดีออกจากเด็กป่วยเพื่อการป้องกันการแพร่กระจายโรค และติดตามอาการโดยประสานงานกับผู้ปกครองให้ดูแลจนอาการดีขึ้นจึงให้เด็กมาโรงเรียน

“...อย่างไม่ว่าเราที่โทรติดต่อกันตลอด บางทีคุณครูก็ไปเยี่ยม ในกรณีเข้าโรงพยาบาล คุณ (เด็ก) ไม่มาโรงเรียนหลายวันเราก็ลงไปถาม ก็ต้องรู้ว่าเด็กเราไปไหน เด็กเราทำอะไรอยู่ เด็กเป็นยังไง...”

สัมภาษณ์ครูอนุบาล 2 17 กันยายน 2550

1.2.3.3 “เป็นแม่” ครูมีบทบาทในการดูแลเด็กเหมือนเป็นแม่ ดูแลเรื่องการกิน การอยู่และการพักผ่อนนอนหลับ

1) “ดูแลการกิน” โรงเรียนบริการด้านการดูแลด้านอาหาร โดยมีโครงการสำคัญคือ โครงการอาหารเสริมนมโรงเรียนซึ่งนักเรียนสามารถเลือกใช้บริการจากนมที่โรงเรียนจัดซึ่งบริการนมสดปรุงแต่งนม แต่งกลิ่น สีให้มีรสชาติและสีที่น่าดื่มกิน และครูต้องการให้เด็กได้ดื่ม ได้แก่ สีส้มพู ซ็อคโกแลต แต่งรสให้มี รสหวาน รสซ็อคโกแลต และรสมอลต์ หรือนมที่เด็กนำมาเอง ซึ่งมีนมหลากหลายชนิดคือ นมเปรี้ยว นมถั่วเหลือง นมสดรสจืดหวาน ซ็อคโกแลต โดยเด็กจะดื่มจากภาชนะ ทั้งดูดจากกล่อง ดื่มจากแก้ว และนักเรียนบางคนยังดูดจากขวดนม โครงการอาหารกลางวันของนักเรียน มีสามลักษณะคือ อาหารกลางวันของโรงเรียน อาหารที่ห่อจากบ้านและอาหารที่พ่อแม่ซื้อมาให้ตอนกลางวัน และโครงการอาหารว่างยามบ่ายและหลังเลิกเรียนมีสามลักษณะคือ บริการที่โรงเรียนจัดอาหารให้ เมนู ที่จัดบริการคือ ขนมและผลไม้ อาหารที่นำมาจากบ้าน ได้แก่ ขนมและนม และอาหารจากร้านค้าของโรงเรียน ซึ่งมีรายการอาหารและ

เครื่องดื่มคือ น้ำเปล่า น้ำหวาน เมนูอาหาร ผัดหมี่ สอทอดทอด ไข่กระทะและของหวานคือ ไอศกรีม

2) “ดูแลการอยู่” ครูจะดูแลเรื่องการอยู่การเล่นของเด็กดูแลกิจวัตรประจำวัน ทั้งเรื่องการขับถ่าย ปัสสาวะ อุจจาระ ดูแลความสะอาดเสื้อผ้า ให้ความอบอุ่นในยามอากาศหนาว ที่นอนหมอนที่สะอาด อบอุ่น ดูแลการเล่น ป้องกันอุบัติเหตุจากการเล่น สอนการเข้าสังคมจากการเล่น

3) “ดูแลการนอน” ครูจะดูแลเรื่องการพักผ่อนนอนหลับเพื่อการพัฒนาการด้านสมอง โดยดูแลเด็กให้นอนกลางวัน ระหว่างเวลา 11.00-14.00 น. โดยพยายามพาเด็กนอน โดยการกล่อมและตบกัน อยู่ใกล้ ๆ ให้เด็กนอนหลับ อย่างสงบและนาน

“...ครูก็ช่วยในเรื่องการรับประทานอาหาร ก็ที่ว่าแนะนำผู้ปกครอง สิ่งที่คุณปกครองนำเอามา หรือสิ่งที่คุณปกครองขอร้องเราเราช่วย และการพูดคุย ครูพูดกับผู้ปกครองว่าเดี๋ยวนี้เป็นอย่างนี้แล้วนะพูดคุยกันปรึกษาหารือกับผู้ปกครอง เพราะเราเจอผู้ปกครองตลอด เราจะเจอจะส่งจดหมายน้อยคุยกันตลอด และโทรศัพท์คุยกัน เราจะบอกกันได้เลย เหมือนเราเป็นแม่เขา ทำทุกอย่างเหมือนแม่ แม่แต่ขี้มูกเราก็ล้างได้ ขี้ไหลเราก็ซักผ้าขี้ ล้างตุ๋นให้เขาได้ เราเหมือนเป็นแม่เขา เขามาอยู่กับเรา เขาก็คือลูกเรา ...เราก็คุยตรงนี้แหละเราสอนในห้องอย่างเดียวได้ บอกเขาอย่าไปซื้อ อย่าไปเอา อย่างไปกิน ของเล่นเราไม่ให้ซื้อ เราพูดตลอด เราจะมือบรมน้ำแถวตลอด กรณีที่พ่อแม่พาไปเราก็สุดวิสัย พ่อแม่เขาไม่คิดเหมือนเราบางที ดัดความรำคาญลูกโดยที่พาออกไป แต่คุณไม่รู้ว่าคุณพาไปครั้งหนึ่งเนี่ย มันจะเป็นผลต่อเนื่องไปไหมว่าครั้งสองครั้ง ... คนที่จะช่วยก็คุณครู คุณหมอช่วยกันแหละค่ะ เราต้องช่วยกัน โรงเรียน โรงพยาบาล สิ่งที่ไม่ใช่นี้อย่างนี้ บางทีของไม่ดีไม่สะอาดเราต้องบอก แล้วก็ตัวเด็กด้วย เราต้องเน้นย้ำไปที่เด็กมาก ๆ ก็คุณ ไม่ซื้อ พ่อแม่บังคับคุณไหม เขาไม่บังคับให้คุณเสียเงินนี้ ไซ้ไหมถ้าเด็กไม่ยอมเอา เราต้องบังคับเด็กเราให้ได้ก่อน ...”

สัมภาษณ์ครูอนุบาล 2 17 กันยายน 2550

“.... เด็ก ๆ ต่างทยอยมา ข้าพเจ้าสังเกตเห็นว่าห้องแบ่งเป็นสองห้องโดยใช้ตู้ใส่กระบะเป่าเด็ก ๆ เป็นผนังห้อง ห้องมี 2 ล็อก ๆ ละ 2 ห้องน้ำมีแห่งเดียวที่ห้องแรกซึ่งมีห้องน้ำอยู่ 3 ห้อง ด้านนอกห้องน้ำมีชิงช้าและอ่างล้างหน้า สองอ่าง บริเวณหน้าห้องน้ำมีที่วางรองเท้า ชั้นวางแก้ว กระติกน้ำ ส่วนด้านข้างก็เป็นโรงอาหาร ซึ่งมีโต๊ะและเก้าอี้เล็กวางอยู่ ข้าพเจ้าจะช่วยยกเก้าอี้ลงแต่ครูว่าจะให้เป็นการออกกำลังกายเด็ก ๆ

เด็กที่เข้ามาจะมีผู้ปกครองมาส่ง ทั้งพ่อแม่ หรือ ปู่ย่าตายาย บางคนก็มากับพี่ ๆ มีทั้งร้องไห้ เมื่อพ่อแม่จะกลับ มีประมาณ 3 คนที่ร้องไห้ น้ำตาไหลตลอดเวลา แต่มีหนึ่งคนที่ร้องไห้เสียงดัง เพราะมาเรียนได้เพียง สามวัน เด็กก็จะร้องไห้และปัสสาวะรดกางเกง ที่เลี้ยงต้องคอยเปลี่ยนให้ บ่อย ๆ กิจกรรมครู ที่พบแต่ละห้องมีครู 2 คนโดยแต่ละคนแบ่งหน้าที่กัน หนึ่งคนเป็นผู้ดูแล

เตรียมการทุกอย่าง อีกหนึ่งคนจะเป็นผู้สอน พาทำกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจากการสอบถามทราบว่าแบ่งหน้าที่กันและจะสลับกัน ทำหน้าที่ ตอนเช้าครูผู้ดูแลและเตรียมนมทั้งนมผงและนมกล่อง เทใส่ขวดนมของเด็กแต่ละคนเรียงไว้บนตะกร้า ดูแลห้องอาหาร ดูแลห้องน้ำ ทำความสะอาดห้องน้ำ ล้างแก้ว ล้างถาดอาหาร พาเด็กนม รับประทานอาหารกลางวัน ตักอาหารให้ ส่วนครูอีกหนึ่งคนก็จะพาเด็กทำกิจกรรม เช่น พาไปเข้าแถว พาเล่นเครื่องเล่น เล่นนิทาน ร้องเพลง พาเข้าห้องน้ำ เป็นต้น ...เด็ก ๆ ในห้องเมื่อนอนค้มนม เล่น แล้วก็ปัสสาวะ เด็กจะถอดกางเกงเอง และใส่กางเกง โดยเด็กผู้หญิงจะถอดกางเกงกระโปรงออกหมดแล้วใช้มือสองข้างอุ้มเสื้อไว้ ใส่รองเท้าและหน้าห้องน้ำแล้วเดินเข้าไปเหยียวน้ำห้องน้ำ แล้วก็เดินออกมา ใส่กางเกง/กระโปรงที่ถอดไว้หน้าห้องน้ำ ส่วนใหญ่แล้วเด็กจะสามารถช่วยตนเองได้ หากไม่ได้เข้าพ่อก็จะ ไปช่วย ส่วนเด็กชายส่วนใหญ่จะไม่ถอดกางเกง บางส่วนถอดกางเกงออกหมด เดินไปใส่รองเท้าและแล้วไปเหยียวน้ำบริเวณห้องน้ำ ในห้องน้ำบางหน้าประตูห้องน้ำบางแล้วแต่สะดวก แล้วก็มาใส่กางเกงเอง เด็กๆจะใส่ผิวด้านข้างถูกด้านข้าง ส่วนครูก็จะเดินเข้าไปรดน้ำบริเวณห้องน้ำอยู่บ่อยๆ เมื่อได้เวลา 10 โมง เด็กได้กินนม นมบางคนก็กินของตนเองบางคนกินนมโรงเรียน ครูจะตักนมใส่แก้ววางไว้บนถาดเด็กก็จะเข้าไปหยิบ เด็กส่วนหนึ่งยังเล่นอยู่ครูก็จะเรียกให้ไปกินนม ใช้เวลานานกว่าที่เด็กส่วนใหญ่จะกินนม เด็กๆจะเหยียวน้ำคนละหลายรอบ ส่วนเด็กที่ห้องด้านในครูจะนำชามพาเด็กๆมาเข้าห้องน้ำ เด็กรุ่นพี่จะค้มนมที่หลังและเข้าห้องน้ำเป็นกลุ่ม ๆ ส่วนเด็กเล็กแล้วแต่ว่าจะปวดเมื่อไหร่ เมื่อเด็กค้มนมเสร็จครูก็จะล้างแก้ว ครูอีกคนก็จะเล่นกิจกรรมกับเด็ก เด็กรุ่นพี่จะหัดอ่าน ก ไก่ ข ไข่เสียงดังลั่น ครูสอนภาษาอังกฤษ ส่วนเด็กเล็กครูก็จะดูแลเล่นกิจกรรมร้องเพลง เมื่อได้เวลาอาหารกลางวันประมาณ 11 โมง ครูก็นำนักเรียนเข้าห้องอาหาร นั่งบนเก้าอี้ ครูตักอาหารไว้แล้วก็จะนำอาหารมาให้และดูแลเด็กให้เด็กตักกินเอง บางคนก็นั่งกินบางคนก็เล่นอยู่ในห้อง บางคนครูต้องพาเข้าไปป้อนกันในห้อง อาหารวันนี้เป็นข้าวผัดซอสสีแฉะๆ เด็กส่วนหนึ่งกินได้ ครูพยายามเรียกให้เด็กทุกคนเข้ามานั่งและกินข้าวที่ตักไว้ให้หลังจากกินข้าวก็ปูที่นอนให้เด็ก พร้อมทั้งให้นมเด็กดูจากขวด บางคนที่นอนยากครูก็จะไปนั่งข้างๆ กล่อมนอน ดบหัว/หลังเบาๆ บางคนต้องนั่งปิดตาให้ บางคนไม่นอน เพื่อนนอนกันหมด พอเด็กนอนได้สักพัก ก็ถูกเข้าห้องน้ำ เป็นระยะ ๆ บางคนนอนเหยียวน้ำที่นอน ครูจะบอกให้เด็กรีบเข้าห้องน้ำเมื่อเด็กคนนั้นตื่น เด็กจะเชื่องจะเข้าห้องน้ำ ทันที ครูเล่าว่า เด็กเมื่อตื่นเราต้องรีบบอกให้เข้าห้องน้ำ เพราะหากไม่ทันจะเหยียวน้ำทางเกง ...”

บันทึกภาคสนาม วันที่ 4 มกราคม 2551

1.2.3.4 “เป็นลูกจ้าง” โรงเรียนเป็นโรงเรียนเอกชน ครูจึงมีบทบาทที่เป็นครูและเป็นลูกจ้าง ซึ่งต้องทำหน้าที่หลายอย่างทั้งการบริการและการพัฒนาบริการ โดยที่กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติคือ การอยู่เวรทั้งที่หน้าประตู หน้าตึกอรัญเด็ก การดูแลทำความสะอาดห้องเรียน โรงอาหาร ห้องน้ำ และบริเวณลานหน้าตึกเรียน ด้านวิชาการ พัฒนาคุณภาพบริการด้านวิชาการของโรงเรียน โดยการ ประชุม การอบรม/ศึกษาดูงาน การทดลองใช้เทคนิคใหม่เพื่อพัฒนางาน และการพัฒนาใน

งานคือ การส่งงาน ส่งแผนการเรียนการสอนแก่ผู้บริหารก่อนการเรียนการสอนในห้องและรับการนิเทศะมีกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตามนโยบายของหน่วยงาน

“...งานเรามีสองงานคืองานสอนกับ รับงานของโรงเรียน อย่างไม่ไปประชุมก็เรียกแต่หัวหน้าสาย เราก็มาแจกแจงหน้าที่ บางครั้งก็เป็นคนคอยตักเตือนครูร่วมสายอนุบาล3 ...”

สัมภาษณ์ครูประจำสายอนุบาล 19 กุมภาพันธ์ 2551

1.2.3.5 “เป็นตัวประสานกับหน่วยงานองค์กรอื่น” ครูเป็นบุคคลที่ทำงานติดต่อกับกลุ่มคนหลากหลาย จากองค์กรหน่วยงานและภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งครอบครัว/ผู้ปกครอง คุณเลเรื่อง การเรียน และสุขภาพ โรงเรียนทำงานประสานกับโรงพยาบาลโดยประสานการทำงานด้านต่าง ๆ ทั้งการบริการสุขภาพและการเพิ่มศักยภาพบุคลากร การบริการสุขภาพ คือ การให้วัคซีน การชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง การให้บริการงานอนามัยโรงเรียน ร่วมโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ทนตสุขภาพ ประสานงานเพิ่มได้แก่ การพัฒนาศักยภาพครู นักเรียนและผู้ปกครองโดยขอสนับสนุนวิทยากรจากโรงพยาบาล ให้ความรู้ครู ผู้ปกครอง เด็ก ประสานงานกับสำนักงานเขตการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ)เพื่อจัดบริการการศึกษาที่เป็นไปตามมาตรฐานของ กระทรวงศึกษาธิการ การทำงานประสานกับเทศบาลที่มีหน้าที่ดูแลสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การดูแลเรื่องขยะ และการควบคุมป้องกันโรค พบป่วยตามฤดูกาลเช่น ไข้เลือดออก เป็นต้น นอกจากนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพการบริการ เพิ่มการเรียนรู้ที่เข้าสู่ชุมชนมากขึ้น ครูยังหน้าที่ประสานกับ หน่วยงานรัฐ เอกชน ชุมชนที่มีเด็กอาศัยอยู่เพื่อการศึกษาฐานสร้างประสบการณ์การเรียนรู้กับเด็กและทำงานร่วมกับโรงเรียนมากขึ้น

1.2.4 เครื่องมือดำเนินการ มีเครื่องมือ 2 แบบคือ 1) เป้าหมายขององค์กรของโรงเรียน เอกชน 2) มาตรฐานที่กำหนดจากกระทรวงศึกษาธิการ

1.2.4.1 เป้าหมายขององค์กรของโรงเรียนเอกชน เพื่อให้เป็นโรงเรียนเอกชนที่ผู้ปกครองเลือกให้ลูกเข้าเรียน มีจุดขายที่แตกต่างและโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียนคือเน้นวิชาการ การดำเนินงานที่ยึดพื้นฐานการปลูกฝังความรู้โดยใช้ฐานการเรียนรู้ของสมอง (Brain based) กิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร

1.2.4.2 มาตรฐานการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนยึดมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ มีกระบวนการกำกับติดตามจาก สำนักงานเขตการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพื้นที่การศึกษาในพื้นที่เป็นระยะ ๆ

จากเครื่องมือการทำงานทั้งสองแบบ ได้แปลงเป็นแนวทางการดำเนินงานผ่าน หลักสูตรการเรียนการสอนและแผนการเรียนการสอน นำใช้กับนักเรียนในห้องเรียน มีกระบวนการควบคุมติดตามที่โรงเรียนดำเนินการเองอย่างใกล้ชิด มีกระบวนการพัฒนาเจ้าหน้าที่ แนวคิดการดำเนินงาน นวัตกรรมใหม่ๆทั้งจากงานวิจัยและตัวอย่างจากพื้นที่อื่น ๆ นำมาปรับวิธีการดำเนินงาน ซึ่งโรงเรียนเอกชนสามารถแสวงหาได้อย่างอิสระและนำมาใช้อย่างง่ายและรวดเร็ว เนื่องจากมีขั้นตอนการดำเนินงานน้อยกว่าโรงเรียนสังกัดรัฐบาล

1.2.5 วิธีการทำงาน การดำเนินงานที่ดำเนินการเองและการทำงานประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ

1.2.5.1 การดำเนินงานที่จัดการได้เอง ได้แก่ การเรียนการสอนและการบริการ ดูแลชีวิตและสุขภาพของเด็ก ซึ่งยึดเป้าหมายปรัชญาของโรงเรียนขึ้นำเนินการ โดยโรงเรียน เน้นความเป็นเลิศด้านวิชาการและต้องการพัฒนาคุณภาพการบริการ ที่จะเป็นจุดขายบริการของ โรงเรียนให้ผู้ปกครองเลือกนำเด็กเข้าโรงเรียนนี้ โรงเรียนสามารถวางแผนและออกแบบการดำเนินงานได้โดยอิสระ ที่อยู่บนพื้นฐานสำคัญสองประการคือเป้าหมายขององค์กรและมาตรฐาน การศึกษาที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนมีเอกลักษณ์โดดเด่น ด้านวิชาการ จนเป็นที่รู้จักของประชาชน หากผู้ปกครองมีเป้าหมายสร้างให้ลูกหลานมีความเก่งด้าน วิชาการโรงเรียนแห่งนี้จะเป็นโรงเรียนที่ผู้ปกครองเลือก

1.2.5.2 การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ โรงเรียน เอกชนมีงานที่ต้องประสานการทำงานเพื่อสอดคล้องกับการดำเนินงานที่เป็นเป้าหมายหน่วยงาน ทั้ง การเรียนและการดูแลชีวิตและสุขภาพของเด็ก หน่วยงานที่ทำงานร่วมกันหลัก ๆ ได้แก่ โรงพยาบาล เทศบาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานราชการ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และครอบครัวของนักเรียน การทำงานใช้วิธีการประสานงานเป็นหลัก เช่น การ ประสานงานกับโรงพยาบาลเพื่อการดูแลสุขภาพนักเรียน งานอนามัยโรงเรียน งานโภชนาการ การ ให้ภูมิคุ้มกันโรค การประสานงานกับเทศบาลในเรื่อง การควบคุมโรคไข้เลือดออก การดูแลและ กำจัดขยะ ประสานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อดูแลสุขภาพการศึกษา ประสานกับหน่วย ราชการและ อบต. เพื่อเป็นพื้นที่ทัศนศึกษาของเด็กนักเรียน การดำเนินงานที่ผ่านมาโรงเรียนเริ่ม ทำงานกับหน่วยงานอื่น ๆ มากขึ้นกว่าในอดีตที่มีน้อยเนื่องจากทัศนคติที่สังคมมองว่าโรงเรียน ดำเนินงานเพื่อแสวงหากำไรเป็นโรงเรียนเอกชน ต้องช่วยตนเอง ต่อมาในปัจจุบันผู้บริหารได้ขยาย การประสานงานแบบไม่เป็นทางการผ่านผู้ปกครองของเด็กนักเรียนที่เรียนในโรงเรียน เพื่อ ประสานงานกับหน่วยงานเพื่อสร้างบทเรียนการเรียนรู้แก่นักเรียน เกิดโครงการเด็กอนุบาลเรียนรู้ ชีวิตชาวนา การเยี่ยมหน่วยราชการในที่ว่ากล่าวอำเภอ สถานีตำรวจ การประสานงานกับครอบครัว

โรงเรียนกับครอบครัวประสานงานกันมานานทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผ่านการประชุม การพูดคุยทั้งพูดคุยโดยตรง การใช้จดหมายและการใช้โทรศัพท์

1.2.6 จุดเชื่อมต่อการทำงานเรื่องเด็กอ้วน โรงเรียนมีจุดเชื่อมต่อคืองานเฝ้าระวังทางโภชนาการ มีครูอนามัยโรงเรียนเป็นผู้จัดการข้อมูลระดับโรงเรียน และกลุ่มครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบโครงการเด็กอ้วนของโรงเรียน ซึ่งทางโรงเรียนแต่งตั้งคณะครูดูแล และดำเนินการประสานงานกับงานอื่น ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน

1.3 เทศบาล

คือหน่วยงานภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทหลักตามกฎหมายในการดูแลคุณภาพชีวิตคนในชุมชน ซึ่งมี วิถีคิดการทำงาน ข้อมูลพื้นฐานและการทำงาน ดังนี้

1.3.1 วิถีคิดการทำงานแก้ปัญหาอ้วนในเด็ก : “มันน่าจะทำได้” มุมมองของเจ้าหน้าที่สังกัดเทศบาลซึ่งหมายถึงพยาบาลวิชาชีพของเทศบาลที่มีหน้าที่รับผิดชอบตรงต่อการดำเนินงานป้องกันแก้ปัญหาเด็กอ้วนในชุมชนมองว่าปัญหานี้ท้าทายและมีความเป็นไปได้ในการดำเนินงานตามบทบาทของตน แม้การดำเนินงานที่ผ่านมามุ่งเน้นเพียงปัญหาน้ำหนักเด็กน้อยกว่าเกณฑ์

“...หน่วยงานของพี่นโยบายของพี่ตอนนี้เรายังไม่มองถึงภาวะเด็กอ้วนเลย เพราะเวลาเทียบเกณฑ์มามันมีส่วนน้อย อ้วน แต่เรามุ่งเน้นไปที่เด็กขาดสารอาหาร...ตอนนี้มีโครงการเด็กขาดสารอาหาร ของพี่จะให้พี่อสม ชั่งน้ำหนักแล้วพี่ก็จะเอามาเทียบเกณฑ์ และก็จะให้อาหารเสริม พี่ตั้งบไว้ก่อนมกล่อง ...คืออย่างในโรงเรียนของพี่สังกัดเทศบาล พี่ก็จะสร้างให้ครูเขารู้ก่อน ว่าผลเสียของเด็กอ้วนมันเป็นยังไง เรามาช่วยกันคิดอาจารย์เขาอาจจะ มีความคิดที่มาช่วยเราพี่คิดอย่างนี้นะ พี่ว่ามันน่าจะได้นะ อย่างนี้ อย่างน้อยให้เขารู้ไว้ว่าผลเสียเป็นยังไงทำให้เด็กเป็นยังไง ....ปัญหาอ้วนเรายังไม่คิดกิจกรรมว่าจะทำอะไร ไม่ได้คิดเลยนะ พอ...มาเออมันก็น่าทำเน้อ ตอนนั้น ยังไม่คิดอะไร เห็นอ้วนก็อ้วนไป ....บางครั้งเราเห็นเด็กตลาดอ้วนไม่ใช่เขตของเรา พี่สงสัยทำไมเขาปล่อยให้ลูกอ้วน เขาเหมือนเขาไม่พอใจ เขาบอกลูกเขากินเอง เราจะดูผู้ปกครองก่อน ไข้ไหมละ บางครั้งเขาไม่พอใจ เขาบอกลูกเขาอ้วนเขาดีใจนะ บางคนแต่เขาไม่ได้มองผลเสียเขาไม่รู้ ...”

สัมภาษณ์พยาบาลสังกัดเทศบาล 5 สิงหาคม 2550

1.3.2 ข้อมูลพื้นฐาน

โครงสร้างการบริหาร เทศบาลเมือง มีสมาชิกสภาเทศบาล จำนวน 18 คน โดยมีฝ่ายบริหาร ประกอบด้วยนายกเทศมนตรี 1 คน และรองนายกเทศมนตรี 3 คน และมีจำนวนข้าราชการประจำ แบ่งเป็น 7 กอง ได้แก่ สำนักปลัดเทศบาล กองคลัง กองการศึกษา กองช่าง กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองวิชาการและแผนงาน และกองสวัสดิการสังคม

หน่วยงานที่รับผิดชอบการดูแลสุขภาพเด็กคือ กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม งานหลักของหน่วยงานคืองานรักษาพยาบาลและการดูแลสิ่งแวดล้อม โดยบุคลากร ประกอบด้วย สัตวแพทย์ นักวิชาการ และพยาบาลวิชาชีพ โดยมีผู้บริหารเป็นผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมที่แต่งตั้งตามกรอบอำนาจหน้าที่ของนายกเทศมนตรี

1.3.3 ลักษณะการดำเนินงาน มีทั้งงานประจำและงานนโยบาย

1.3.3.1 การทำงานประจำ ซึ่งมี 2 งานหลักคือ การรักษาพยาบาล และการดูแลสิ่งแวดล้อม งานด้านการรักษาพยาบาล มีทั้งงานในคลินิกและงานในชุมชน การบริการในคลินิก พยาบาลจะบริการเพียงบางงานเพราะอดีตนายกเทศมนตรีได้ทำข้อตกลงกับผู้อำนวยการโรงพยาบาล ยกให้การรักษาพยาบาลของประชาชนในเขตเทศบาลเป็นภาระของโรงพยาบาล ศูนย์สาธารณสุขของเทศบาลจะบริการในคลินิกเพียงบางส่วนเช่น การดูแลงานวางแผนครอบครัว การตรวจรักษาโรค การดูแลทำแผล ตัดไหม เพียงบางกรณี และหากเกินความสามารถก็ส่งต่อไปโรงพยาบาล การบริการในชุมชน งานของพยาบาลประจำศูนย์สาธารณสุขเทศบาลจะเน้นการทำงานชุมชน ซึ่งคาบเกี่ยวกับการทำงานประสานกับเจ้าหน้าที่โรงพยาบาล ได้แก่ งานสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งดูแลการทำงานของ อสม. ให้บริการงานหลายด้านเช่น การควบคุมป้องกันโรค ไข้เลือดออก การเฝ้าระวังทางโภชนาการ การให้ภูมิคุ้มกันโรคและอื่น ๆ งานสร้างความเข้มแข็งชุมชน โดยมีบทบาทหลักในการเสริมศักยภาพกลุ่มคนในชุมชน ทั้ง อสม. และกลุ่มประชากรเป้าหมาย เช่น วัยรุ่น วัยทำงาน โดยการจัดการอบรม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว ชุมชน ได้เต็มตามศักยภาพ งานอนามัยโรงเรียน ซึ่งรับผิดชอบโรงเรียนเฉพาะสังกัดเทศบาล งานเฝ้าระวังโรคโดยดำเนินกิจกรรม การชั่งน้ำหนักเด็กในชุมชนเฉพาะเด็กที่ไม่เข้าโรงเรียนอนุบาล โดยชั่งน้ำหนักจำนวน 4 ครั้งต่อปี ส่วนเด็กนักเรียนในโรงเรียนจะดำเนินกิจกรรมชั่งน้ำหนักเด็กนักเรียนสังกัดเทศบาล โดยชั่งน้ำหนัก 2 ครั้งต่อปี และส่งข้อมูลให้โรงพยาบาลรวบรวมและดำเนินการต่อ งานควบคุมและป้องกันโรคในท้องถิ่น เช่น ควบคุมไข้เลือดออก ซึ่งทำงานร่วมกับ หน่วยมาลาเรียและโรงพยาบาล งานการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค เน้นดำเนินงานในโรงเรียนสังกัดเทศบาล และในชุมชน ดูแลเรื่องหลักประกันสุขภาพดูแลเรื่องสิทธิบัตรการรักษาพยาบาล ของประชาชนในชุมชน ดูแลกลุ่มด้อยโอกาส เช่น ผู้ป่วย ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส

1.3.3.2 การดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งรับผิดชอบโดยนักวิชาการ และสัตวแพทย์ มีงานหลักเรื่องการจัดการขยะ การดูแลตลาด ร้านค้า การดูแลและบริการสัตว์และสิ่งปฏิกูล และอื่น ๆ ทั้งงานที่ให้บริการโดยตรงควบคุมคุณภาพ และการเสริมศักยภาพ พ่อค้าผู้ให้บริการในเขตพื้นที่เทศบาล

1.3.3.3 ทำงานตามนโยบาย จากลักษณะการบริหารงานของเทศบาลที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้าราชการประจำจึงต้องทำงานทั้งที่ทำงานประจำและงานตามนโยบายการบริหาร การทำงานตามนโยบาย คืองานที่เป็นโครงการที่ผู้บริหารสั่งการตามวาระ ตัวอย่างโครงการที่มีในพื้นที่คือ โครงการแจกแวนตาเฉลิมพระเกียรติ โครงการเยี่ยมบ้านแจกเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ในชุมชน ตลอดจนงานพิธีต่าง ๆ

1.3.4 เครื่องมือการทำงาน เครื่องมือเพื่อการดูแลสุขภาพประชาชนตามกฎหมายคือ พ.ร.บ. เทศบาล 2496 และใช้นโยบายของเทศมนตรีและยังมีแผนชุมชนที่เริ่มต้นใช้ในปี 2551 เป็นครั้งแรก เพื่อดำเนินงานตอบสนองปัญหาความต้องการของประชาชน และแผนงานของกองสาธารณสุขซึ่งมีงบประมาณการดำเนินงานที่ชัดเจน นอกจากนี้ การทำงานของเทศบาลซึ่งต้องทำงานประสานกับโรงพยาบาล สำนักงานสาธารณสุขอำเภอและหน่วยงานต่าง ๆ จึงต้องมีการประสานงาน ทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นเครื่องมือเพื่อการทำงานอย่างรอบด้านและสอดคล้องกับศักยภาพขององค์กรและความต้องการของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ

นโยบายสำคัญของเทศบาล เน้นด้านการส่งเสริมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการป้องกันน้ำท่วมโดยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานสำคัญคือเขื่อนกันน้ำ ระบบท่อระบายน้ำเพราะประชาชนประสบอุทกภัยน้ำท่วมเกือบทุกปี ปีละ 2 ครั้ง สร้างความเดือดร้อนและทรัพย์สินเสียหายจำนวนมาก รองลงมาคืองานด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม และการรักษาความสะอาด ส่งเสริมโภชนาการปลอดภัย

1.3.5 วิธีการทำงาน โดยการให้บริการโดยเจ้าหน้าที่ และการประสานงานกับหน่วยงานเกี่ยวข้อง คือ โรงพยาบาล สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ซึ่งใช้วิธีการทำงาน การแบ่งงานตามพื้นที่ และหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นงานหลัก ๆ เช่น งานโภชนาการ งานสร้างความเข้มแข็งของชุมชน งานสุขภาพจิต เป็นต้น

“...งานที่พี่ทำงานงานเท่าที่พี่จะทำได้เนี่ยและเน้นงานนโยบายจากเทศบาล ....ปัญหาอ้วนเรายังไม่คิดกิจกรรมว่าจะทำอะไร ไม่ได้คิดเลยนะ พอ...มาเออมันก็น่าทำเน้อ ยังไม่คิดอะไร เห็นอ้วนก็อ้วนไป ....บางครั้งเราเห็นเด็กตลาดอ้วนไม่ใช่เขตของเรา พี่ทำไม่ปล่อยให้ลูกอ้วน เขาเหมือนเขาไม่พอใจ เขาบอกลูกเขากินเอง จึงลุยผู้ปกครองก่อน ไข่ไหมละ บางครั้งเขาไม่พอใจ เขาบอกลูกเขาอ้วนเขาดี

ใจนะ บางคน แต่เขาไม่ได้มองผลเสีย เขาไม่รู้ ... พี่ต้องเป็นคนประสาน โรงเรียนเทศบาลได้ไม่มีปัญหาแต่โรงเรียนเอกชนต้องให้โรงพยาบาล เพราะว่าเขาคลุกกลี เพราะพี่ไม่ค่อยได้คลุกกลีกับเอกชน ...”

สัมภาษณ์พยาบาลสังกัดเทศบาล 5 สิงหาคม 2550

“...เรื่องโภชนาการเด็กเน้นที่ เด็กขาดสารอาหาร และก็เด็กแรกเกิดอย่างเช่นนมอย่างนมดูแม็กซ์ มาให้เรา เราได้คอยเสริมให้กับเด็ก อย่างเด็กที่ขาดสารอาหาร เด็กยากจนเราจะให้เขา....เด็กอ้วนตอนนี้ถ้าพูดไปแล้ว เรื่องนโยบายยังไม่เต็มร้อย ถ้าว่าตามจริง 50% ยังไม่ถึง เพราะหนึ่ง ณ เวลานี้ โรงเรียนเทศบาลยังไม่เท่าไร ปัญหามันอยู่ที่โรงเรียนเอกชน เพราะเทศบาลเข้าไปควบคุมไม่ถึง มันเป็นโรงเรียนเอกชน อันที่สองการมอบหมายและแบ่งเขตมันเป็นเรื่องของโรงพยาบาล งานส่งเสริมสุขภาพของโรงพยาบาล..ถ้าบนฟุตบอลเป็นหน้าที่ของเรา ซึ่งสามารถจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตก็ได้ แต่ว่าเขาค้าขายเขามาขออนุญาตตาม พรบ. กฎหมายเราต้องอนุญาตให้เขา ถ้าเราไม่ให้เขาเขาก็สามารถร้องได้ว่าเราถั่นแกลัง เมื่อเราเปิดพื้นที่ให้เขาด้วย ...ถ้าเราไปยกเลิกได้แต่เทศบาลต้องรับภาระเมื่อเขาร้องเรียน ว่าถั่นแกลังเขา ต้องชี้แจงให้ชัดเจน ว่าไม่ให้เขาขายเพราะอะไร...และยังนโยบายรัฐบาลเปิดพื้นที่ ให้เขาค้าขาย กระตุ้นเศรษฐกิจ...เรื่อง เศรษฐกิจกับโรคอ้วน ไทรทัศน์เขาก็ต่อสู้กัน ไม่รู้จะทำอย่างไร...แต่อย่างนี้เราก็ควบคุมนะ เราไม่เคยปล่อยให้เจ้าหน้าที่ขายหน้าโรงเรียนเพิ่มขึ้นนะ...”

สัมภาษณ์นักวิชาการหัวหน้ากองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม 31 สิงหาคม 2550

1.3.6 จุดเชื่อมต่อการทำงานเรื่องเด็กอ้วน เทศบาลเมืองมีกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลักดูแลสุขภาพของประชาชน งานที่เกี่ยวข้องโดยตรงคืองานฝ่ายการรักษาพยาบาล โดยเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานอนามัยโรงเรียน งานโภชนาการ ซึ่งมีพยาบาลวิชาชีพเป็นผู้รับผิดชอบหลัก วิธีการเน้นการประสานกับกลุ่มงานเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน โรงพยาบาล และยังสามารถคิดแผนงานโครงการที่แก้ปัญหาอ้วนในชุมชนโดยมีงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรองรับ ทำได้ทั้งการดูแลที่เด็กและผู้ดูแล ครอบครัวและกลุ่มอาสาสมัครในชุมชน

2. ระบบการจัดการเพื่อป้องกันอ้วนในเด็กอายุ 3-5 ปี ที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่

คือ ระบบการเฝ้าระวังทางโภชนาการและการส่งเสริมสุขภาพและลดอ้วน ดังรายละเอียด ดังนี้

2.1 ระบบการเฝ้าระวังทางโภชนาการ

หน่วยงานที่ร่วมเฝ้าระวังโภชนาการในเด็กอายุ 3-5 ปี ได้แก่ หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ ในพื้นที่ประกอบด้วย โรงเรียน โรงพยาบาล เทศบาล อสม. ครอบครัวและเพื่อนบ้าน ซึ่งแต่ละส่วนมีบทบาทการดำเนินการซึ่งสรุปได้ว่าเน้นการหาข้อมูล ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 บทบาทองค์กรที่เกี่ยวข้องการเฝ้าระวังโภชนาการ

ภาคส่วน	บทบาทหน้าที่
ในพื้นที่	
โรงพยาบาล	- ประสานงานให้โรงเรียนเอกชนและรัฐบาลซึ่งเป็นโรงเรียนที่โรงพยาบาลรับผิดชอบ ครูซึ่งนำหน้าเด็กและส่งข้อมูลให้โรงพยาบาลทุกเทอมการศึกษา - ประสานงานกับพยาบาลของกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เพื่อขอข้อมูลที่เก็บในเด็กที่เรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลและเด็กในชุมชนที่ยังไม่เข้าโรงเรียน - ประสานงานขอข้อมูลจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอที่รวบรวมผลการเฝ้าระวังโภชนาการของทุกตำบล - รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล ทำเป็นรายงานผลการดำเนินงานเฝ้าระวังโภชนาการระดับอำเภอ - ส่งรายงานการเฝ้าระวังโภชนาการระดับอำเภอให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
โรงเรียน	- ชั่งน้ำหนักเด็กนักเรียนเทอมการศึกษาละ 1 ครั้ง - ให้ครูประจำชั้นชั่งน้ำหนักเด็กในชั้นเรียน ลงบันทึกน้ำหนักและส่วนสูง
	- ครูประจำชั้นรวบรวมให้ครูอนามัยโรงเรียน - ครูอนามัยนำข้อมูลมาบันทึกและประมวลผลในรูปแบบรายงานผลการดำเนินงานระดับโรงเรียน บนโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปที่ได้จากการเผยแพร่ในการประชุมระดับประเทศและกระจายใช้ในพื้นที่ - ส่งรายงานแก่เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล

ตารางที่ 15 บทบาทองค์กรที่เกี่ยวข้องการเฝ้าระวังโภชนาการ (ต่อ)

ภาคส่วน	บทบาทหน้าที่
เทศบาล	- ประสานงานครูในโรงเรียนสังกัดเทศบาลเพื่อเก็บข้อมูลเฝ้าระวังโภชนาการเด็กในโรงเรียน - ประสานงาน อสม. ให้เก็บข้อมูลการเฝ้าระวังโภชนาการเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน - ประมวลผลข้อมูล รวบรวมข้อมูล โดยใช้การคำนวณด้วยมือ - รวบรวมข้อมูลส่งต่อโรงพยาบาล
อสม.	- ชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงเด็กที่ยังไม่เข้าโรงเรียน บันทึกในแผ่นกระดาษและส่งข้อมูลให้พยาบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาล
ครอบครัว	- ชั่งน้ำหนักลูกเมื่อพาลูกไปรับวัคซีนหรือรักษาโรคในโรงพยาบาลหรือคลินิก
เพื่อนบ้าน นอกพื้นที่	- สังเกตและบอกกล่าวพูดคุยกับครอบครัวที่สนิทเท่านั้น
สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัด	+ รวบรวมรายงานจากอำเภอต่าง ๆ

2.2 ระบบการส่งเสริมสุขภาพและการลดอ้วน

พบการดำเนินงานเฉพาะในโรงเรียนและบางครอบครัวที่เห็นความสำคัญต่อปัญหาน้ำหนักเกินหรืออ้วนของเด็ก โดยรูปธรรมที่พบในโรงเรียนและบ้านก็เน้นด้านการออกกำลังกายและอาหาร กลุ่มเป้าหมายการจัดการในโรงเรียนเน้นที่เด็ก และการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยการใช้นโยบายของโรงเรียนเป็นกลไกขับเคลื่อน ส่วนในครอบครัว การจัดการทั้งการจัดการที่ตัวเด็ก และการจัดการคนดูแล โดยรายละเอียดของกิจกรรม บทบาทแสดงในตารางที่ 16

ตารางที่ 16 บทบาทของภาคส่วนในการส่งเสริมสุขภาพและลดอ้วน

ภาคส่วน	บทบาทหน้าที่
โรงเรียน	- มีโครงการออกกำลังกายในเด็กอ้วนระดับประถมศึกษา โดยโครงการออกกำลังกายหลากหลายประเภท ก่อนเข้าห้องเรียน - มีกิจกรรมออกกำลังกายก่อนเข้าห้องเรียนหน้าตึกเรียนชั้นอนุบาล - มีนโยบายงดขายน้ำอัดลมในโรงเรียน
ครอบครัว	- เลี่ยงลูกด้วยนมรสจืด - ลดการดื่มนมกลางคืน เปลี่ยนจากดื่มจากขวดนมเป็นจากแก้ว - จัดการเรื่องอาหาร งดน้ำอัดลม ขนม เปลี่ยนเป็นผลไม้ - ให้เด็กกินข้าวเหนียวให้น้อยลง เปลี่ยนมากินข้าวเจ้า - ทำอาหารที่มีส่วนผสมของผัก โดยการปั่นหรือการทำให้นุ่มและกินง่าย ให้กินตั้งแต่อายุน้อย ๆ - สังเกตน้ำหนักเด็กรูปร่างเด็ก และสุขภาพเด็ก - ให้กำลังใจเด็ก พูดคุยกับเด็กด้วยเหตุผลและให้กำลังใจเมื่อน้ำหนักลด - จัดการคนเลี้ยง พูดคุยกับยายเพื่อสร้างความเข้าใจและปรับการเลี้ยงหลาน บอกกล่าวคนในบ้านและข้างบ้านงดให้อาหารเด็ก - พอกับแม่ตกลงและพร้อมใจกันลดน้ำหนักลูก - ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตคนเลี้ยง การรับประทานอาหารมื้อเย็น ให้น้อยลง - ปรับวิธีการรับเด็กจากโรงเรียน โดยพาออกจากโรงเรียนทางช่องทางด้านหลังเพื่อไม่ให้เด็กเห็นร้านอาหารที่หน้าโรงเรียน - พาลูกหลาน ออกกำลังกาย ในสวนสาธารณะ

สรุป รูปธรรมการดำเนินงานของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กและแก้ปัญหาเด็กอ้วนในชุมชน พบว่าต่างคนต่างทำตามแนวคิดและหน้าที่ของแต่ละภาคส่วน ซึ่งผลลัพธ์การดำเนินการตามวิธีคิดและการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่าการจัดการเพียงบางส่วน ระบบที่พบมีการจัดการเรื่องของการหาข้อมูล การส่งเสริมสุขภาพเน้นที่เด็กและครอบครัว โดยหน่วยที่ดำเนินงานมากที่สุดคือครอบครัว และอีกหน่วยคือโรงเรียนเท่านั้น ดังแสดงในภาพที่ 9

